

Edukacja IPN

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/oben/gdansk/wystawy-w-regionie/katalog-wystaw/116612,Tajna-Organizacja-Wojskowa-Gryf-Pomorski.html>

25.04.2024, 18:13

Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”

Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”, kontynuatorka „Gryfa Kaszubskiego” utworzonego na przełomie 1939 i 1940, była największą na Pomorzu Gdańskim niezależną, podziemną, regionalną organizacją konspiracyjną o charakterze wojskowo-cywilnym.

Działała od połowy 1941 r. do końca marca 1945 r. Szczególną aktywność przejawiała na terenach wiejskich i leśnych, prowadząc działania sabotażowe i walkę zbrojną przeciw niemieckiemu okupantowi.

Wystawa jest pierwszą próbą zaprezentowana w takiej postaci historii TOW „Gryf Pomorski”. Na łącznie 15 panelach przedstawiono powstanie, struktury, działalność i czołowe postacie TOW „Gryf Pomorski”, a także represje, jakie spotkały członków tej podziemnej organizacji po 1945 r. Prezentowany materiał ilustracyjny oraz archiwalny zaczerpnięty został nie tylko ze zbiorów instytucji państwowych (archiwa, muzea, biblioteki), ale także z kolekcji osób prywatnych.

Wystawa została przygotowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Gdańsku przy współpracy z Muzeum Stutthof. Autorką wystawy jest Barbara Męczykowska (OBEP IPN Gdańsk), pierwotnie w prace nad wystawą zaangażowany był także Stanisław Flis.

Recenzentami wystawy byli prof. dr hab. Andrzej Gąsiorowski (współautor obszernej monografii poświęconej TOW „Gryf Pomorski”, wydanej w 2010 r.) oraz dr Tomasz Ginter.

Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”

Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”, kontynuatorka „Gryfa Kaszubskiego” utworzonego na przełomie roku 1939 i 1940, była największą na Pomorzu Gdańskim niezależną, podziemną, regionalną organizacją konspiracyjną o charakterze wojskowo-rywilnym. Działała od połowy 1941 r. do końca marca 1945 r. Szczególną aktywność przejawiała na terenach wiejskich i leśnych, prowadząc działania sabotażowe i walkę zbrojną przeciw niemieckiemu okupantowi.

Wystawa przygotowana przez:
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku
Muzeum Stutthof

Autorka: Barbara Męczykowska
Współpraca: Stanisław Filis
Recenzenci:
prof. dr hab. Andrzej Gąsiorowski
dr Tomasz Ginter
Projekt graficzny: Marek Januciewicz - Contrast

Materiały i dokumenty ze zbiorów: Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku, Muzeum Stutthof, Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu, Archiwum Państwowego w Gdańsku, Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Gdańskiej, Stanisława Filisa, Piotra Niewińskiego, Edyty Nałaskowskiej, Macieja Mostowego

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Stutthof Muzeum Stutthof
w Sztutowie

Panele wystawy

Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”

Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”, kontynuatorka „Gryfa Kaszubskiego” utworzonego na przełomie roku 1939 i 1940, była największą na Pomorzu Gdańskim niezależną, podziemną, regionalną organizacją konspiracyjną o charakterze wojskowo-cywilnym. Działała od połowy 1941 r. do końca marca 1945 r. Szczególną aktywność przejawiała na terenach wiejskich i leśnych, prowadząc działania sabotażowe i walkę zbrojną przeciw niemieckiemu okupantowi.

Wystawa przygotowana przez:
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku
Muzeum Stutthof

Autor: Barbara Męczkowska
Współpraca: Stanisław Flis
Recenzenci:
prof. dr hab. Andrzej Gąsiorowski
dr Tomasz Ginter
Projekt graficzny: Marek Januciewicz - Contrast

Materiały i dokumenty ze zbiorów: Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku, Muzeum Stutthof, Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Fundacji Generali Elżbiety Zawackiej Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu, Archiwum Państwowego w Gdańsku, Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Gdańskiej, Stanisława Flisa, Piotra Nłwińskiego, Edyty Malaszkowskiej, Macieja Mostowego

Powstanie TOW „Gryf Pomorski”

Jesienią 1939 r., po zakończeniu walk na Pomorzu, w utworzonym przez okupanta niemieckiego Okręgu Gdańsk-Prusy Zachodnie, w odpowiedzi na działania władz okupacyjnych wobec ludności polskiej, zaczęły powstawać różne grupy oporu. Niektórzy członkowie tych organizacji przechodzili przed wojną przeszkolenie wojskowe albo brali udział w szkoleniach dywersji pozarfrontowej.

Na przełomie roku 1939 i 1940, w Czarlinie koło Stężycy, utworzono Tajną Organizację Wojskową „Gryf Kaszubski”. Jednym z jej założycieli był przedwojenny nauczyciel Józef Dambek. Od razu przystąpiono do werbowania członków. Początkowo rekrutowali się oni przede wszystkim spośród krewnych i znajomych założycieli organizacji.

Gospodarstwo Tadeusza Żmudy-Trzaskowskiego w Czarniej Dąbrowie, gdzie utworzono TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Przyjmuje się, iż 7 lipca 1941 r. w Czarniej Dąbrowie, w wyniku zacieśniającej się współpracy między „Gryfem Kaszubskim”, braćmi Leonem i Józefem Kulasami oraz ks. Józefem Wryczą, doszło do utworzenia Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”.

Zgodnie z deklaracją ideową – bardzo patriotyczną i religijną –

TOW „Gryf Pomorski” miała być organizacją ściśle wojskową i ponadpartyjną. Jej celem stanowiło niesienie pomocy polskiej ludności Pomorza, jej obrona oraz przygotowanie walki zbrojnej z okupantem niemieckim.

Józef Dambek (AMS)

ks. Józef Wrycza (AMS)

Jan Gierszewski, jeden z założycieli TOW „Gryf Kaszubski” (AMS)

Józef Kulas (AMS)

Relacja Klemensa Bronia dotycząca powstania TOW „Gryf Kaszubski” spisana w 1957 r. (Archiwum Muzeum Stutthof, dalej AMS)

Deklaracja ideowa TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Stutthof Muzeum Stutthof w Sztutowie

Akcja zjednoczeniowa „Miecz i Pług” i TOW „Gryf Pomorski”

Rozmowy pomiędzy TOW „Gryf Pomorski” a Zjednoczonymi Organizacjami Ruchu „Miecz i Pług” trwały już od 1942 r. Niestety nikt z władz „Gryfa Pomorskiego” nie wiedział, iż niektórzy członkowie kierownictwa „Miecza i Pługu” podjęli współpracę z gestapo. Podpisanie umowy scaleniowej nastąpiło w Kamienicy Królewskiej w kwietniu 1943 r. w gospodarstwie Jana Kwidzińskiego. Znajdowała się tam wówczas kryjówka komendy powiatowej „Gryfa Pomorskiego”. Niestety nie zachował się oryginał tej umowy.

Znaczki pocztu podziemnej wydane przez ZOR „Miecz i Pług” z okazji Święta Morza w 1943 r. (AMS)

PRZEŁOM

ORGAN ZJEDNOCZONYCH ORGANIZACJI RUCHU MIECZ I PŁUG.

Nr 11 10 Sierpnia 1943 r.

Od Redakcji:
Przypominamy P.T. Czytelnikom, że Zjednoczone Organizacje Ruchu Miecz i Pług oprócz znanych już pism jak „Wiadomości Codzienne”, „Miecz i Pług”, „Polska Żyje”, „Polka Czyta” itp. wydają także od pewnego czasu „Przełom”.

Rozkaz Nr 56: 43.
Rada Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”
ROZKAZ POWITALNY
Koledzy!

W związku z podporządkowaniem się T. O. W. „Gryf Pomorski” władzom Zjednoczonych Organizacji Ruch Miecz i Pług, wyrażonym pismem tejże org. z dnia 6. IV 1943 roku. Witam kolegów jako nowych towarzyszy we wspólnej walce o Wielkość i Ogień Polski. Wyrażam przy tej okazji wielką radość z przyłączenia się do naszej gromady przedstawicieli Pomorza, tej prastarej dzielnicy Polskiej, która zawsze była przykładem niezłomności ducha, tężyzny i przywiązania do Macierzy. Wierzę mocno, iż zespoleni wspólną wielką ideą, dla której podjęliśmy nasz trud, potrafimy poprowadzić Naród nasz do zwycięstwa i zapewnić mu przodownicze miejsce w świecie. Praterstwo broni, które zawieramy dzisiaj, a które wzmocnione zostanie wspólnie przelaną krwią, połączy nas na śmierć i życie, na złą i dobrą dolę.
Zapatrzeni w wizję Wielkiej Przyszłości Narodu Polskiego, maszerujemy twardym, żołnierskim krokiem do zwycięstwa.
Szef Zjedn. Org. (—) Andrzej Nieznaný

Rozkaz powitalny TOW „Gryf Pomorski” w związku z podporządkowaniem się ZOR „Miecz i Pług”, opublikowany w piśmie „Przełom” 1943, nr 11 (AMS)

BIBLIOTEKA CENTRALNEGO ARCHIWUM NIKW

Wiadomości Codzienne

ZJEDN. ORGANIZACJI GRYF POMORSKI (P. G. W., Z.P.M., MIECZ I PŁUG)
ROK III PIĄTEK 23 LIPCA 1943 R. NR 158

„GRYF POMORSKI” CZŁONKIEM ZJEDN. ORGANIZACJI „Gryf Pomorski” przelicznika polska organizacja niepodległościowa na terenie Pomorza zgłosiła swój akces do Zjednoczonych Organizacji” 2. przelicznika podpisany tą wiadomości naszym zastępcą jako dowód, że Ruch „Miecz i Pług” trywała oraz węgry zwyciężili.

Swojilla w przededniu kapitulacji

London, 23. I. Wojska sprzymierzone osiągnęły w walkach na Sycylii nowe zwycięstwa sukcesy. Zajęto 14 miast i 2 lotniska. Główny port i szereg innych wybrzeży zostały zajęte w rękach alianckich. Operacja ta 3-ma armia amerykańska zdobyła miasta: Siracusa, Catania, Belice, Messana, Santa Caterina, oraz wstąpiła do Marsali i przemieściła się obecnie w kierunku na Trapani i Palermo.

M. Białoch wzięte szturmowo
Moskwa, 23. I. W ref. Orle trwało w dalszym ciągu zwycięskie walki. Italicziska tak zwana ogólnie się wycofała. Władze brytyjskie — Orzeł — zdobyły ostatni ważny dla nich cel strategiczny.

Na półwyspie od Orle białochy zdobyli szturmowo miasto Białoch biorąc do niewoli 6 tys. Niemców.

W ciągu dziesięciodniowych walk w Orle aliancy stracili 50 tys. żołnierzy, 1100 czołgów, 1200 dział i 900 samolotów. Klęskę wojenną zaliczają się coraz bardziej wojska niemieckie. Oddziały niemieckie powoli zaczęły się wycofywać z Orle. W Zgłębie Dniepru wojska sowieckie uzyskały nowe sukcesy sukcesy poprzez wzięcie swa porcja.

Lotnictwo sowieckie dokonało szeregu sukcesów na kierunku frontu walkowym w Zgłębie Dniepru oraz na linii dowodzonej stroni staniczkiej.

Przez sądzicie podjęta, iż planowały one w obecnej wiosie kaluznicy siły w swa rękę iadawca w czasie latania dalsze odzyskiwać.

Oddziały amerykańskie zdobyły się już w odległości 50 km od pola, wybrzeża wybrzeży.

Do oddziałów frontowych wojska amerykańskie-amerykańskie po obciążeniu Orzeł powołały się dalej naprzód w ślad za wycofującym się Niemcami, który wycofuje się w stronę Orzeł, gdzie prawdopodobnie będzie uderzył siłami opór. Inna grupa wojsk alianckich prowadziła działania w kierunku północnym, aby przerwać połączenia Palermo — Messana.

W tym celu niemieckie wojska wycofały się, zdobyły 14 lokum i 100 wagonów załadunkowych sprzętem.

Pod Catania VIII ma armia, w śladach wojsk w każdą pięć dni, powołały się powołać naprzód, okazywać coraz bardziej od rękoma bronienie się miasto. Kolumny sądzicie dawały już od strony południowej do południa Orzeł. Wojska alianckie, broniące Catania, poniosły bardzo ciężkie straty, których uzupełnienie jest niemożliwe i trudne, a jeśli spełniają zobowiązanie wypry.

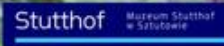
W sektorze Messyński operuje kilka sprzymierzonych, zatrudniając wiele party podziemnych. Zdobycie to dwa tygodnie temu miało. W ślad w Sycylii, kanoniki angielskie, obok dowodzący part Catania oraz part Tarento, dokonawszy ciężkich sukcesów i wzięcia wiele podziarów.

Lotnictwo angielskie zbliżyło port Catania na półn. od Orzeł, Catania oraz ślad komunikacyjną Messana, zestrzelono 4 samoloty włoskie przy stracie 2 włoskich.

Liczba lotów wazata z podziar na godzinę Catania, około 20-ka dywizja włoska odzyskała przez wojska amerykańskie straciła broni.

Posledni wydał listu na tytuł kolporterów 23 II tytułem prasowaty są „Wiadomości Codzienne”.

Informacja o podporządkowaniu TOW „Gryf Pomorski” ZOR „Miecz i Pług” opublikowana w gazecie „Wiadomości Codzienne”, 23 VII 1943 (AMS)

Represje i aresztowania członków TOW „Gryf Pomorski”

Już pod koniec 1939 r. nastąpiły pierwsze aresztowania wśród małych, lokalnych organizacji niepodległościowych. Jedno z pierwszych aresztowań w „Gryfie” miało miejsce latem 1942 r. w powiecie starogardzkim.

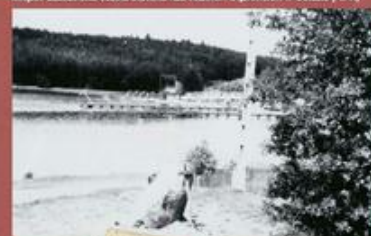
Najbardziej dotkliwe w skutkach dla „Gryfa Pomorskiego” było aresztowanie 7 października 1942 r. w Gdyni Lucjana Cykowskiego. Dzięki przejętym materiałom oraz zeznaniom zdobytym w czasie przesłuchań gestapo mogło aresztować należącego do kierownictwa TOW Alojzego Stawskiego i jego żonę, która także miała dużą wiedzę na temat organizacji.

W dniach 3–5 maja 1943 r. gestapo przeprowadziło akcję wymierzoną głównie w TOW „Gryf Pomorski”. Ujęto wówczas wielu ważnych członków „Gryfa”. Ich przesłuchania dostarczyły funkcjonariuszom dalszych informacji. Część aresztowanych przewieziono do obozu koncentracyjnego Stutthof. W lutym 1944 r. zaczęto aresztować członków „Gryfa” w Tczewie i Starogardzie.

Najważniejszą akcją gestapo okazała się prowokacja wymierzona w kierującego „Gryfem” Dambka. W nocy z 4 na 5 marca 1944 r. w Sikorzynie miała się odbyć narada z jego udziałem. Nie doszło do niej, gdyż przed jej rozpoczęciem został on zastrzelony w Gołubiu podczas ucieczki przez funkcjonariusza gestapo Jana Kaszubowskiego.

Po przejęciu archiwum organizacji po śmierci Dambka gestapo i żandarmeria dokonywały aresztowań na podstawie zdobytych list członków.

Miejsce zastrzelenia Józefa Dambka nad Jazdorem Dąbrowskim w Gołubiu (AFPN)

Listowa TOW „Gryf Pomorski” wydana po zastrzeleniu Józefa Dambka przez Jana Kaszubowskiego nad Jazdorem Dąbrowskim (MPWGP)

Widok obozu koncentracyjnego Stutthof (AMS)

Mapa z zaznaczeniem miejsca zastrzelenia Józefa Dambka nad Jazdorem Dąbrowskim (AFPN)

Document odesłania smiertelnej przez gestapo Agnieszki Kozłak – córki Juliana Kozłaka, komendanta rezerwowego TOW „Gryf Pomorski” – do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück (AMS)

Document odesłania smiertelnej przez gestapo Edmunda Schulty do obozu koncentracyjnego Stutthof (AMS)

Fragmencj ewidencji obozu koncentracyjnego Stutthof z nazwiskami więźniów członków TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Chlebka taczkę osobowej Jana Rompskiego (członka TOW „Gryf Pomorski”, który wstąpił do AK w 1943 r.) z obozu koncentracyjnego Stutthof (AMS)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Stutthof
Muzeum Stutthof
w Sztutowie

Struktura organizacyjna TOW „Gryf Pomorski”

Najwyższą władzą „Gryfa Pomorskiego” była Rada Naczelna, której podlegały Główny Wydział Organizacyjny oraz wojskowa Komenda Naczelna. W jej skład wchodził prezes, zastępca prezesa, sekretarz oraz osoby zajmujące się poszczególnymi wydziałami.

Główny Wydział Organizacyjny nadzorował rozwój cywilnych struktur terenowych organizacji. Składał się z sześciu oddziałów: Administracji Rządowej, Administracji Samorządowej, Opieki Społecznej, Propagandy i Informacji, Biura i Archiwum. Do ich zadań należało między innymi zarządzanie kadrami i finansami, ale również sprawy związane z propagandą.

Komenda Naczelna koordynowała działania dywersyjne i zbrojne. Komendantowi naczelnemu podlegały wydziały: Wywiadu i Kontrwywiadu, Łączności i Sanitarny. Odpowiadały one przede wszystkim za działalność wojskową, przygotowanie do przewidywanego powstania, a także za wywiad i kontrwywiad.

Oddziały pieczętek TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Nota przysięgi TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Logotypacja TOW „Gryf Pomorski” (Museum Zemi Kociewskiej)

Mezaj Orlęgu Polowy Gódek Prusy Zachodnie z 1941 r.
— zbioru zbiorów TOW „Gryf Pomorski”
(Polskie Akademia Nauk Sztokholm, Gazeta, dzieł PNAI BC)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

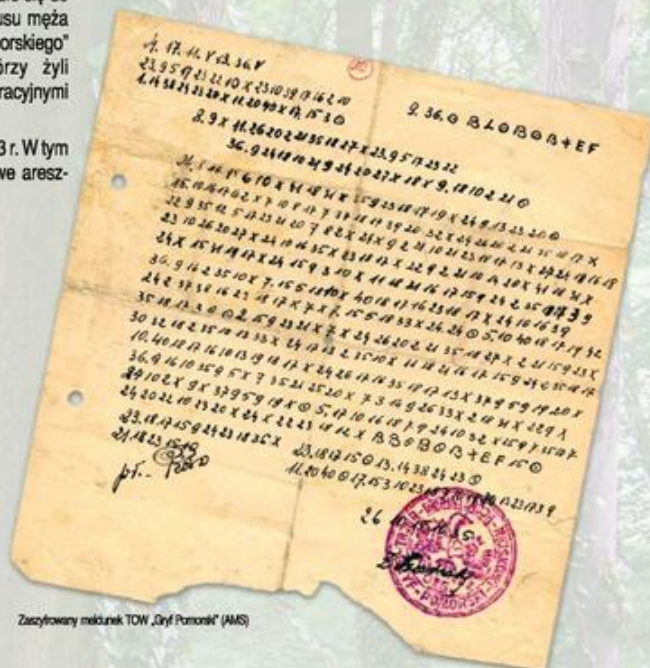
Stutthof
Museum Stutthof
w Sztutowie

Rozwój TOW „Gryf Pomorski”

Stan osobowy „Gryfa Kaszubskiego”, a następnie „Gryfa Pomorskiego” rósł w znacznym tempie. Przyczyniało się do tego szybkie nadawanie nowo wstępującym statusu męża zaufania, a tym samym prawa werbowania kolejnych członków. W skład „Gryfa Pomorskiego” oprócz osób, które musiały się ukrywać, wchodził także ludzie, którzy żyli i pracowali legalnie, a także pracownicy służby leśnej. Ci ostatni zadaniami konspiracyjnymi zajmowali się po godzinach pracy.

Według danych źródłowych w organizacji służyło od 6 tys. do 18–20 tys. osób w 1943 r. W tym samym roku liczba przyjęć uległa zahamowaniu. Miały na to wpływ m.in. masowe aresztowania, które rozpoczęły się w maju.

Zaszyfrowany melunek TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Pieciski TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Klucz do szyfru TOW „Gryf Pomorski”	
A	1
B	2
C	3
D	4
E	5
F	6
G	7
H	8
I	9
J	0
K	10
L	11
M	12
N	13
O	14
P	15
Q	16
R	17
S	18
T	19
U	20
V	21
W	22
X	23
Y	24
Z	25
AA	26
AB	27
AC	28
AD	29
AE	30
AF	31
AG	32
AH	33
AI	34
AJ	35
AK	36
AL	37
AM	38
AN	39
AO	40
AP	41
AQ	42
AR	43
AS	44
AT	45
AU	46
AV	47
AW	48
AX	49
AY	50
AZ	51
BA	52
BB	53
BC	54
BD	55
BE	56
BF	57
BG	58
BH	59
BI	60
BJ	61
BK	62
BL	63
BM	64
BN	65
BO	66
BP	67
BQ	68
BR	69
BS	70
BT	71
BU	72
BV	73
BW	74
BX	75
BY	76
BZ	77
CA	78
CB	79
CC	80
CD	81
CE	82
CF	83
CG	84
CH	85
CI	86
CJ	87
CK	88
CL	89
CM	90
CN	91
CO	92
CP	93
CQ	94
CR	95
CS	96
CT	97
CU	98
CV	99
CW	100
CX	101
CY	102
CZ	103
DA	104
DB	105
DC	106
DD	107
DE	108
DF	109
DG	110
DH	111
DI	112
DJ	113
DK	114
DL	115
DM	116
DN	117
DO	118
DP	119
DQ	120
DR	121
DS	122
DT	123
DU	124
DV	125
DW	126
DX	127
DY	128
DZ	129
EA	130
EB	131
EC	132
ED	133
EE	134
EF	135
EG	136
EH	137
EI	138
EJ	139
EK	140
EL	141
EM	142
EN	143
EO	144
EP	145
EQ	146
ER	147
ES	148
ET	149
EU	150
EV	151
EW	152
EX	153
EY	154
EZ	155
FA	156
FB	157
FC	158
FD	159
FE	160
FF	161
FG	162
FH	163
FI	164
FJ	165
FK	166
FL	167
FM	168
FN	169
FO	170
FP	171
FQ	172
FR	173
FS	174
FT	175
FU	176
FV	177
FW	178
FX	179
FY	180
FZ	181
GA	182
GB	183
GC	184
GD	185
GE	186
GF	187
GG	188
GH	189
GI	190
GJ	191
GK	192
GL	193
GM	194
GN	195
GO	196
GP	197
GQ	198
GR	199
GS	200
GT	201
GU	202
GV	203
GW	204
GX	205
GY	206
GZ	207
HA	208
HB	209
HC	210
HD	211
HE	212
HF	213
HG	214
HH	215
HI	216
HJ	217
HK	218
HL	219
HM	220
HN	221
HO	222
HP	223
HQ	224
HR	225
HS	226
HT	227
HU	228
HV	229
HW	230
HX	231
HY	232
HZ	233
IA	234
IB	235
IC	236
ID	237
IE	238
IF	239
IG	240
IH	241
II	242
IJ	243
IK	244
IL	245
IM	246
IN	247
IO	248
IP	249
IQ	250
IR	251
IS	252
IT	253
IU	254
IV	255
IW	256
IX	257
IY	258
IZ	259
JA	260
JB	261
JC	262
JD	263
JE	264
JF	265
JG	266
JH	267
JI	268
IJ	269
JK	270
IL	271
JL	272
JM	273
JN	274
JO	275
JP	276
JQ	277
JR	278
JS	279
JT	280
JU	281
JV	282
JW	283
JX	284
JY	285
JZ	286
KA	287
KB	288
KC	289
KD	290
KE	291
KF	292
KG	293
KH	294
KI	295
KJ	296
KL	297
KM	298
KN	299
KO	300
KP	301
KQ	302
KR	303
KS	304
KT	305
KU	306
KV	307
KW	308
KX	309
KY	310
KZ	311
LA	312
LB	313
LC	314
LD	315
LE	316
LF	317
LG	318
LH	319
LI	320
LJ	321
LK	322
LL	323
LM	324
LN	325
LO	326
LP	327
LQ	328
LR	329
LS	330
LT	331
LU	332
LV	333
LW	334
LX	335
LY	336
LZ	337
MA	338
MB	339
MC	340
MD	341
ME	342
MF	343
MG	344
MH	345
MI	346
MJ	347
MK	348
ML	349
MM	350
MN	351
MO	352
MP	353
MQ	354
MR	355
MS	356
MT	357
MU	358
MV	359
MW	360
MX	361
MY	362
MZ	363
NA	364
NB	365
NC	366
ND	367
NE	368
NF	369
NG	370
NH	371
NI	372
NJ	373
NK	374
NL	375
NM	376
NN	377
NO	378
NP	379
NQ	380
NR	381
NS	382
NT	383
NU	384
NV	385
NW	386
NX	387
NY	388
NZ	389
OA	390
OB	391
OC	392
OD	393
OE	394
OF	395
OG	396
OH	397
OI	398
OJ	399
OK	400
OL	401
OM	402
ON	403
OO	404
OP	405
OQ	406
OR	407
OS	408
OT	409
OU	410
OV	411
OW	412
OX	413
OY	414
OZ	415
PA	416
PB	417
PC	418
PD	419
PE	420
PF	421
PG	422
PH	423
PI	424
PJ	425
PK	426
PL	427
PM	428
PN	429
PO	430
PP	431
PQ	432
PR	433
PS	434
PT	435
PU	436
PV	437
PW	438
PX	439
PY	440
PZ	441
QA	442
QB	443
QC	444
QD	445
QE	446
QF	447
QG	448
QH	449
QI	450
QJ	451
QK	452
QL	453
QM	454
QN	455
QO	456
QP	457
QQ	458
QR	459
QS	460
QT	461
QU	462
QV	463
QW	464
QX	465
QY	466
QZ	467
RA	468
RB	469
RC	470
RD	471
RE	472
RF	473
RG	474
RH	475
RI	476
RJ	477
RK	478
RL	479
RM	480
RN	481
RO	482
RP	483
RQ	484
RR	485
RS	486
RT	487
RU	488
RV	489
RW	490
RX	491
RY	492
RZ	493
SA	494
SB	495
SC	496
SD	497
SE	498
SF	499
SG	500
SH	501
SI	502
SJ	503
SK	504
SL	505
SM	506
SN	507
SO	508
SP	509
SQ	510
SR	511
SS	512
ST	513
SU	514
SV	515
SW	516
SX	517
SY	518
SZ	519
TA	520
TB	521
TC	522
TD	523
TE	524
TF	525
TG	526
TH	527
TI	528
TJ	529
TK	530
TL	531
TM	532
TN	533
TO	534
TP	535
TQ	536
TR	537
TS	538
TT	539
TU	540
TV	541
TW	542
TX	543
TY	544
TZ	545
UA	546
UB	547
UC	548
UD	549
UE	550
UF	551
UG	552
UH	553
UI	554
UJ	555
UK	556
UL	557
UM	558
UN	559
UO	560
UP	561
UQ	562
UR	563
US	564
UT	565
UU	566
UV	567
UW	568
UX	569
UY	570
UZ	571
VA	572
VB	573
VC	574
VD	575
VE	576
VF	577
VG	578
VH	579
VI	580
VJ	581
VK	582
VL	583
VM	584
VN	585
VO	586
VP	587
VQ	588
VR	589
VS	590
VT	591
VU	592
VV	593
VW	594
VX	595
VY	596
VZ	597
WA	598
WB	599
WC	600
WD	601
WE	602
WF	603
WG	604
WH	605
WI	606
WJ	607
WK	608
WL	609
WM	610
WN	611
WO	612
WP	613
WQ	614
WR	615
WS	616

Organizacja terytorialna TOW „Gryf Pomorski”

TOW „Gryf Pomorski” tworzono przede wszystkim na Kaszubach i Kociewiu, głównie na terenach wiejskich i leśnych, omijając początkowo duże miasta, jak Gdańsk czy Gdynia. Dlatego też wyróżniała się ona znacznie na tle innych organizacji pomorskich, które działały przede wszystkim w miastach.

Największą jednostką organizacyjną były trzy okręgi. Pierwszy obejmował powiaty kartuski i morski, drugi – Gdynię, Gdańsk i Tczew, a trzeci – powiaty chojnicki, kościerski i starogardzki. Strukturę pośrednią stanowiły komendy powiatowe i komendy gminne, natomiast najniższą – piątki szturmowe.

Tak rozbudowana organizacja potrzebowała także dużej pomocy z zewnątrz. Na terenach Kaszub i Kociewia udzielała jej miejscowa ludność.

Rozszyfrowane pismo komendy powiatu chojnickiego do komend gminnych TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Łącznicy Zofia Kulesza i Rudolf Kuldnek, 1944 r. (M) dyspozycyjny kos. Polesie z lat 1939-1945, oprac. W. Kulesza, ręk. FGEZ, T. Kulesza-Władysław ps. „Świerk”, sygn. M. 33642 Pom. Fundacja Generali Elżbiety Zakładki Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Poisk, data: FGEZAMPWOWSP)

Awers na stopień sierżanta WP podpisany przez komendanta naczelnego TOW „Gryf Pomorski” Józefa Darbka ps. „Lech” (AMS)

Notacja na stanowisko kierownika Powiatowego Wydziału Organizacyjnego TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Czytelnie zszyfrowane pismo komendy powiatu chojnickiego TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Stutthof

Muzeum Stutthof
w Sztutowie

Akcje zbrojne TOW „Gryf Pomorski”

Akcje bojowe członków „Gryfa Pomorskiego” miały głównie charakter obronny. W działaniach ofensywnych skupiano się przede wszystkim na zdobywaniu broni. Gromadzono ją m.in. w bunkrach rozsianych w Borach Tucholskich.

Członkowie niektórych oddziałów „Gryfa Pomorskiego” uczestniczyli w większych przedsięwzięciach innych organizacji, np. wspomagali akcję wykolejenia lub wysadzenia w powietrze pociągu, którym w czerwcu 1942 r. miał jechać Adolf Hitler, przygotowanej przez Polską Armię Powstańczą.

Najbardziej znaną akcją TOW „Gryf Pomorski” był atak na niemieckie lotnisko wojskowe w Strzebielinie w nocy 21 października 1943 r. Zdobyto wówczas karabiny, pistolety, amunicję i granaty. Uszkodzono także część niemieckich samolotów szkolno-treningowych.

Dowódca oddziału partyzanckiego Emil Cyswski ps. „Sokol” (z lewej strony) i jego zastępca Władysław Kulesza ps. „Szwark”, 1943 r. (Młj okupacyjny los. Rolacje z lat 1939-1945, oprac. W. Kulesza, mps. FGEZ, T. Kulesza Władysław ps. „Szwark”, sygn. M. 331642 Pom., FGEZAMPKAWSP)

Członkowie oddziału partyzanckiego TOW „Gryf Pomorski” w buncie podczas obelaz z bronią myśliwską (AMS)

Dywersja kolejowa z 9 czerwca 1942 r. była planowana jako zamach na pociąg sztabowy Adolfa Hitlera. Wykolejono wówczas przypuszczony wyjeżdżający jako pierwszy pociąg poprzeczny z Kłodzka do Berlina (AMS)

Karabin Mauser wz. 98 (AMS)

Członkowie oddziału partyzanckiego Emila Cyswskiego ps. „Sokol”, 1943 r. Od lewej: Józef Zbawski, Władysław Kulesza, Władysław Kulesza Lewiński, Emil Cyswski (Młj okupacyjny los. Rolacje z lat 1939-1945, oprac. W. Kulesza, mps. FGEZ, T. Kulesza Władysław ps. „Szwark”, sygn. M. 331642 Pom., FGEZAMPKAWSP)

Amtliche Bekanntmachung!

250 000 RM Belohnung

In der Nacht vom 20. zum 21. Juni 1942 gegen 2.10 Uhr entgleiste ein Güterzug auf der Strecke Birschau-König in Höhe der Blodhelle Steinkrug. Der Unfall ist offensichtlich durch verbrecherischen Anschlag betriebsfremder Personen verursacht worden. Es besteht die Möglichkeit, daß es sich um die gleichen Täter handelt, die den verbrecherischen Anschlag auf den D-Zug 8 Königsberg-Berlin am 9. Juni 1942 ausgeführt haben. Die Reichsbahndirektion Danzig setzt auf die Ergreifung des oder der Täter, die die beiden Anschläge auf der Strecke Birschau-König verübt haben, an Stelle der bisherigen Belohnung von 100 000 RM unabhangig eine **Belohnung von 250 000 RM aus.**

Über die Zuerkennung der Belohnung und wenn mehrere Personen an der Verfertigung der Täter beteiligt sind, ihre Verteilung - entscheidet unter Ausschluss des Rechtsweges die Reichsbahndirektion Danzig.

Deutsche Reichsbahn
Reichsbahndirektion Danzig

„Obekazowanie urzydowej Nagrody 250 000 marek Rzeszy. W nocy z 20 na 21 czerwca 1942 r., okolo godziny 2.10 na trasie Tosze-Chojnice kolo miejscowosci Kamenna Karolina, wypadek zostal spowodowany sprzecznymi dzialaniami nieznanych osob. Możliwe, że chodzi tu o tych samych sprawców, którzy dopuścili się zamachu na pociąg poprzeczny na trasie Kłodzko-Berlin w dniu 9 czerwca 1942 r. Dywersja Kłodzko Rzeszy w celu wywazania nagrody za schwytanie sprawców obu zamachów (...).”

Plakat niemiecki o wyznaczaniu nagrody 250 tys. marek za pomoc w ujawnieniu sprawców dwóch zamachów kolejowych z czerwca 1942 r. (Archiwum Państwowe w Gostoku)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Stutthof
Museum Stutthof
w Sztutowie

Działalność cywilna TOW „Gryf Pomorski”

Położenie polskiej ludności Pomorza w okresie okupacji było bardzo trudne. Zgodnie z nowym prawem nie mogły działać żadne przedwojenne polskie organizacje, nawet charytatywne, a także polskie szkoły. Powodowało to problemy z niesieniem pomocy rodzinom w ciężkiej sytuacji materialnej.

Jesienią 1939 r. powstała w Wejherowie organizacja „Polska Żyje”, która zajmowała się nie tylko pomocą ludziom potrzebującym, ale również tworzeniem tajnego nauczania.

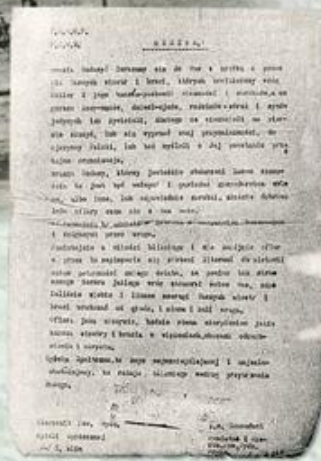
W czerwcu 1942 r. została ona włączona do TOW „Gryf Pomorski”. Jednocześnie powstał nowy Wydział Opieki Społecznej. Zakładał on wspieranie wszystkich znajdujących się w trudnej sytuacji, nawet jeżeli nie byli członkami „Gryfa”. Przekazywano tran dzieciom z polskich rodzin, wysyłano paczki do obozu koncentracyjnego Stutthof i obozu przesiedleńczego w Potulicach, a także dostarczano żywność do bunkrów, w których ukrywali się partyzanci.

Halina Kurowska ps. „Kryształ”, komendantka pionu kobiecego TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Od lewej: Agnieszka Koszczyńska ps. „Meyke”, kierująca komendą powiatowej TOW „Gryf Pomorski” na powiecie Kartuski i komendantka oddziału pomocniczej służby kobiet TOW „Gryf Pomorski” na powiecie Kartuski i powiatem N.I. (FOZAMIRKOWSKI)

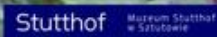
Fotokopia odcisku Powiatowego Wydziału Opieki Społecznej TOW „Gryf Pomorski” z 1941 r. (AMS)

Paczka Powiatowego Wydziału Opieki Społecznej TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Oddział paczki TOW „Gryf Pomorski” (AMS)

Prasa konspiracyjna i druk TOW „Gryf Pomorski”

Duże znaczenie miało przekazywanie członkom „Gryfa Pomorskiego” aktualnych informacji o sytuacji na frontach i innych ważnych wydarzeniach. Od początku okupacji Polakom zabroniono posiadania odbiorników radiowych. Z czasem jednak mogli z nich korzystać Polacy wpisani do trzeciej grupy Niemieckiej Listy Narodowościowej (Deutsche Volksliste – DVL). Przekazywali oni wiadomości osobom związanym z organizacją.

Wydział Informacji i Propagandy „Gryfa” posiadał okręgową redakcję i drukarnię. Najważniejsze wydawane pismo to „Gryf Pomorski” (1942–1944) – do dziś zachowało się pięć numerów. Ukazywał się również „Informator Radiowy” z wiadomościami pochodzącymi z nasłuchu – znane są cztery numery. Inną gazetą wydawaną przez „Gryf Pomorski”, ale niesygnowaną przez niego, był „Głos Serca Polskiego”.

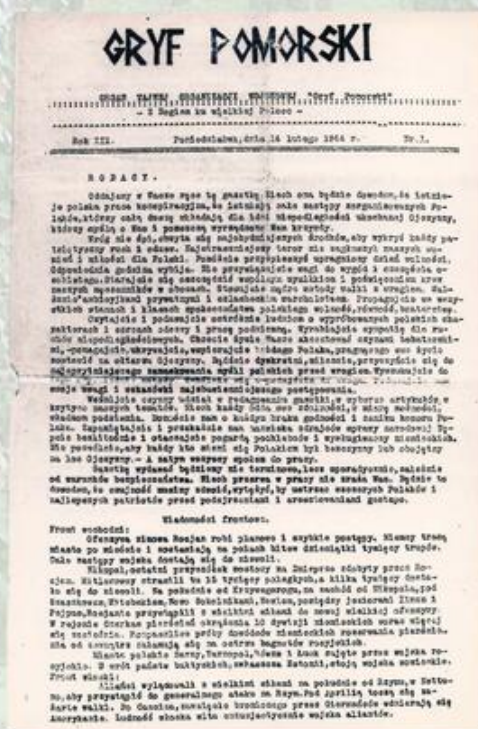
Kolportowano także wydawnictwa innych organizacji, na przykład książkę Arkadego Fiedlera *Dywizjon 303* oraz znaczki pocztu podziemnej drukowane przez Zjednoczone Organizacje Ruchu „Miecz i Piłg”.

Znaczek pocztu podziemnej wydany z okazji Święta Morza przez TOW „Gryf Pomorski” w 1943 r. (AMS)

„Głos Serca Polskiego” wydawany w okolicach Czarni (ze zbiorów Macieja Matosiaka)

„Gryf Pomorski” – główne pismo organizacji (AMS)

Akcja zjednoczeniowa

Armii Krajowej i TOW „Gryf Pomorski”

Do pierwszych kontaktów „Gryfa Pomorskiego” i ZWZ doszło prawdopodobnie w 1941 r. Rozmowy scaleniowe, które trwały od 1942 r., z ramienia AK przygotowali: Lucjan Cyłkowski i ppor. rez. Alfons Jarocki. Poza tym na całym terenie Kaszub i Kociewia obie organizacje współpracowały z niektórymi komendantami powiatowymi, w wyniku czego część struktur przeszła do AK.

W czasie pertraktacji nastąpił konflikt pomiędzy komendantem naczelnym TOW por. rez. Józefem Gierszewskim (zwolennikiem przystąpienia do struktur AK) a prezesem Rady Naczelnej por. (stopień organizacyjny „Gryfa”) Józefem Dambkiem. Gierszewskiemu postawiono poważne zarzuty, których w warunkach wojny nie można było potwierdzić. W lutym 1943 r. pozbawiono go funkcji komendanta naczelnego, a następnie wyrokiem sądu organizacyjnego skazano na śmierć. Wyrok wykonano w czerwcu 1943 r. niedaleko leśniczówki Dywan.

Rozmowy przerwano latem i jesienią 1942 r. z powodu aresztowań dokonywanych przez gestapo wśród członków pomorskiego podziemia. Wznowiono je w 1943 r., szybko ich jednak zaniechano. Kolejny etap nastąpił na przełomie 1943 i 1944 r., kiedy Komenda Okręgu Pomorskiego AK nawiązała bezpośredni kontakt z kierownictwem „Gryfa”. Jednak po śmierci Dambka i przejęciu przez gestapo archiwum „Gryfa” AK zrezygnowała z akcji scaleniowej i włączenia do niej całej TOW, gdyż uważała to za niebezpieczne dla własnych ludzi.

Gdynia, ulica Świętej Aleksy, w czasie okupacji Adolf Hitler Strasse (ze zbiorów Edyty Nalaskowskiej)

Gdynia, ulica Świętej Aleksy, w czasie okupacji Adolf Hitler Strasse (ze zbiorów Edyty Nalaskowskiej)

Ciało Józefa Gierszewskiego zostało ekshumowane po wojnie i pochowane na cmentarzu w Borzytuchowie (AMS)

Ciało Józefa Gierszewskiego zostało ekshumowane po wojnie i pochowane na cmentarzu w Borzytuchowie (AMS)

TOW „Gryf Pomorski” współdziałała z siecią wywiadu olęńskiego KG AK o kryptonimie „Lombard” i wchodzącej w jego skład sieci „Bałtyk”. M.in. przekazywano informacje dotyczące potencjału wojennego Niemiec i bazy niemieckiej marynarki wojennej w Gdyni.

Statok zapasniczy i śledztwa szlaku „Gryf” Ubotkały „General Osorio” na reście portu w Gdyni 1943 (ze zbiorów Stanisława Płusa)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Stutthof

Muzeum Stutthof
w Sztutowie

Pliki do pobrania

[Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski” \(panele wystawy\) \(pdf, 9.13 MB\) 07.10.2020 09:00](#)

Opcje strony